

10 EYLÜL KONUŞMASI^(*)

R.Nuri İleri

Bugün gerçekten tarihi bir gün yaşıyoruz, fakat bu tarihi gün özellikle bugünkü şartlara bağlı. Bugün Türkiye, tarihinin en büyük sosyal, politik, ekonomik krizini yaşamaktadır. Memleketimiz gerçekten 1918 mütareke yıllarından beri ilk defa için bu kadar, -eski tabirleri kullanalım- elim ve vahim bir durumdadır.

Dış borçlarımız 40 milyar doları enflasyon ise yüzde 75'i aşmıştır. Bütçemizin durumu malum, politik hayat tam bir bunalım içinde. O kadar vahim bir bunalım içindeyiz ki, iktidar partisi ile muhalefet partilerinin konuşmaları dinlenirse bir iç savaş mı, yoksa bir seçim mi var diye insan düşünmüyor. Fakat gerçekten çok önemli bir durum karşındayız. İktidarın başında artık tamamen çürümüş, her ne pahasına olursa olsun, iktidardan gitmemeye uğraşan ve yüzde 36 oyla üçte iki çoğunluğu gasp eden bir klik vardır ve bugün bu bunalımdan çıkmanın en önemli ögesi 1982 Anayasası'yla askıya alınan demokrasinin yeniden oluşabilmesidir. Gerçekten en güncel görevimiz, Türkiye'de demokrasiyi tekrar kurabilmektir. Bu süreç içerisinde şüphesiz öncelikle 82 Anayasası, ona bağımlı kanunlar, daha 1936'lardan ağırlaşarak mirasını aldığımız Türk Ceza Kanunu, Siyasi Partiler Kanunu, cemiyetler, dernekler kanunu ve daha birçok kanun söz konusudur. Fakat her şeyden önce söz konusu olan, Anayasadır. Bu Anayasada insan hakları hiçe indirilmiştir. Anayasanın baş hedefi, onun kurucularının, yapıcılarının söyledikleri gibi vatandaş değil devlettir, esas olan devlettir. Vatandaş onun için bir eüz, bir alettir. İşte bu durum içinde işçi partisinin, sosyalist partinin, yani bir marksist partinin kurulup kurulamayacağı ve kurulması gündeme gelmiştir. Bunun gündeme gelişi Sargın ve Kutlu arkadaşlarımızın Kasım 1987'de yurda dönmeleriyle ön plana gelmiş bulunmaktadır. Şüphesiz, bundan üç sene evvel de bir birleşik parti teşebbüsü yapılmıştı. Bildiğiniz gibi, Sayın M.Ali Aybar, Doğu Perinçek ve başkaları bir birleşme gayretine girmişlerdi. O birleşme sürecinde önemli bir kitap çıktı: Türkiye İşçi Partisi'nin eski genel başkanlarından Mehmet Ali Aslan'ın yaptığı röportaj. Röportajda sayın Behice Boran hocamızın, sayın S.Aren'in, benim, Çağatay Anadol'un ve daha birçoklarının yanıtları vardı. Behice arkadaşımız, Türkiye'de böyle bir partinin, bir sosyalist partinin kurulma şartlarının oluşmadığını iddia ediyordu, ben de aynı kanaatteydim. Fakat ikimizin vardığı ortak bir sonuç vardı zannederim; bazen tarihi şartlar öyle oluşur ki, parti kurmak, kanuni olanaklar olmasa dahi nesnel bir zorunluluk haline gelir. Çünkü, 141-142.

(*) 10 Eylül tarihinde düzenlenen Özgünlümden Tarihe Bakış konulu konferansta, R.N.İleri'nin yaptığı konuşmayı kimi kısaltma ve değişikliklerle yayınlıyoruz.

maddeler kalkmadan kurulamayacağını söylemek ebediyete kadar parti kurmamak, mücadele etmemek anlamına gelebilir.

Ve görüyoruz, Sargın ve Kutlu arkadaşlarımızın gelmeleri kişiliklerini çok aşan bir olay yarattı. Nedir bu olay? Tüm gazetelere bakmak yeterlidir sanırım. Her gün, aylarca Cumhuriyet'ten, Tercüman'a kadar, Milliyet'ten Türkiye gazetesine kadar bütün gazeteler, Kutlu ve Sargın'ın gelişlerini manşetten indirmediler. Bazıları haber olarak verdi, bazıları onları savundu, bazıları ise yalan haberler üretti. Örneğin Tercüman gazetesinde daha ilk tahkikat bitmemişken, birçok ülkeden gelen yetkili kişiler, AET'den gelen yöneticiler, avukatlar kendilerini göremezken Kutlu arkadaşımızın sözümona sattığı(!) yüzden fazla kişinin ismini zikrettiler. Bunun yapılmadığını biliyorduk ve mahkeme başlayınca da işkence ifadeleri mahkeme dosyalarında yer aldığında öyle olmadığı ispatlandı. O kadar gördük ki Sayın Kutlu'nun sorgusunun sonunda söylediği gibi o listede bulunanların hiç biri dava sanığı olmadıkları gibi dava sanıkları da o listede yoktu! O derecede büyük bir oyun oynanmak istendi ve bu yasak olmasına rağmen basın vasıtasıyla oynandı. Bu listeleri savcılık verdi. Oysa, ifadeler okununca sorunun o olmadığını, eski davalarda sanık olan kişiler hakkında soru sorulduğunun, bilmiyorum, olabilir, belki gibi cevaplar verildiğinin hatta M.A. Aybar'ın isminin geçtiğinin "Evet, İşçi Partisi Genel Başkanıydı" dendiğinin, Sadun hocanın isminin geçtiğinin "Evet İşçi Partisinin Merkez Yürütme Kurulunun üyesiydi" diye ifadeler olduğunu dosyayı görünce anladık, biliyorduk da zaten. İşte özgürlükler olmayınca böyle oyunlar oynanabiliyor. İşte sorgular gizlilik içinde ve emniyette yapılırsa sonuç bu olur ve bu, bir anayasal sorundur.

Arkadaşlar şimdi Türkiye'nin durumundan ve kurulmak istenen partiden bahsettik, söz ettik. Kurulmak istenen bir parti değildir. Kurulmak istenen Türkiye'deki bütün marksist solu birleştirebilecek, bütün eski tartışmaları, kavgaları unutturabilecek, eski hatalarımızın üstünden gelebilecek yepyeni bir kuruluştur. Bugünkü şartlara göre teşkilatlanmış bir kuruluştur. Ve bu kapalı bir kuruluş değil, açık bir kuruluştur.

Arkadaşlar demek ki biz, geniş bir işçi sınıfı partisi istiyoruz. Ama bugün bir bakıma kanunlarımız buna olanak vermemektedir, kanunlarımızın değişmesi gerekmektedir.

İşte bizim istediğimiz, parti olarak isteyeceğimiz şey her şeyden önce Türkiye'de tam olarak demokrasinin kurulmasıdır. O nedenle kurulacak olan partinin temeli, savaşımı demokrasi savaşımıdır. Aşamamız odur. Uğur Mumcu'ya Sayın Behice Boran'ın saydığı üç şarttan bir tanesi budur. bu şart olmadan Türkiye'de hiçbir şey yapılamaz. Onun için önce bütün Marksistler birleşmek zorundayız. Bütün işçi sınıfı yönlüleri birleşmek zorundadır ve ondan sonra da demokrasi isteyen bütün parti ve kuruluşlarla güç birliği yapmak zorundayız. Çünkü 12 Eylül'e ve anayasaya karşı gelebilmek için hukuken de olsa büyük bir çoğunluk lazımdır, mecliste bir çoğunluk lazımdır. Böyle bir ortam lazımdır, öyle bir hazırlık lazımdır. Davamız sadece işçi sınıfının davası değil. Öteki sınıf ve katmanların da davasıdır. Bir avuç asalak dışında.

Şimdi, bugünden fazlasıyla konuştuk. Tarihimize, düne gelelim. 1918'de de çok benzer bir durum vardı.

Az sonra 1919'da İngiliz emperyalizmi Yunan ordularını Küçük Asya'yı zaptetmek üzere İzmir'e çıkartacaklardı. Birleşik Amerikalı dostlarımız(!) büyük bir Ermenistan kurmak için planlarını açıkça ilan etmişlerdi. Memleketin bütün tersaneleri, üsleri

işgal altındaydı. Ve işte o dönemde, bir kurtuluş savaşı olanağı doğdu. Bu kurtuluş savaşı olanağı nasıl doğdu? Şüphesiz, savaşı kazanan grup, yani Amerika, son olarak katılan Amerika, İngiltere, Fransa, Rusya birlik olsalardı, Türkiye diye bir devlet olmayacaktı, kesinlikle olmayacaktı. Fakat, dünyada yepyeni bir şey olmuştu o sıralarda: Sovyet Devrimi. Sovyet Devrimi'nin olmasıyla emperyalistler kampı bölünmüştü. Galiplerin bir tanesi olması gereken Rusya, tersine, eski müttefiklerinden eski düşmanlarına kadar pekçok devletin beraberce saldırdığı bir "tehlike" haline gelmişti. Rusya'da Sovyet ihtilali vuku bulmuştu, proletarya iktidara gelmişti. Biliyoruz Şubat Devrimi de, Ekim Devrimi de kansız devrimlerdir. Fakat bütün dünya ve Rusya içindeki eski egemen sınıflar senelerce süren bir iç savaş kıstırtılar. İşte Mustafa Kemal Paşa bu konjonktürde, bu tarihsel rastlantıda bir olanak buldu. O olanak dünyanın tek bir dünya olmaktan çıkması, bir tarafta proletarya dünyası, öteki tarafta kapitalist dünya bulunması olanağı idi. Ve bu iki dünyanın yan yana bulunması ve üstelik bizim de Sovyetler Birliği ile komşu bulunmamız, Türkiye'de Kurtuluş savaşımızı yapmak olanağını verdi. Bu o kadar doğrudur ki; Mustafa Kemal Paşa'nın ilk olarak tesadüfen benim yayınladığım bir durum muhakemesi vardır, İstiklal Savaşı'na başlamadan evvelki durum muhakemesi, burada O, kurtuluşun bu bölünmede bulunduğunu ve de Sovyetler'le müttefik olmamız gerektiğini, tek kurtuluş yolumuzun bu olduğunu açıkça söylemektedir. Ve yine aynı durum muhakemesinde, Sovyetler'le hududumuz olmadığından yakınmaktadır. Çünkü gerçekten o dönemde, Gürcistan, Ermenistan, ve hatta Azarbeycan menşeviklerin, İngiliz taraftarı menşeviklerin elindeydi. Yani, Sovyetler'in bize yardım etmesi için Kafkaslar'ın Bolşeviklerin eline geçmesi gerekiyordu. Ve ancak ondan sonradır ki, İstiklal Savaşımıza yardımda bulunabildiler.

Bundan bahsetmemin sebebini açıklayayım: Bu dönemde bakıyoruz Türkiye'de yerden fıskırıcasına biten komünist hareketler görüyoruz. Olacak şey değil, müsaade ederseniz kısa bir sıralama yapalım; 1918'de Türkiye İştirakiyun Teşkilatı, Moskova'da Türk harp esirleri eliyle kuruluyor. Başında M.Suphi ve Türkiye İştirakiyun Teşkilatı 15.6.1920'de M.Kemal Paşa'ya bir mektup yazarak güç birliği teklifinde bulunuyor. M.Kemal Paşa ise 13.9.1920'de bu güç birliğini kabul edip şartlarını bildiriyor ve temsilcinizi Ankara'ya yollayın götüşelim, diyor. Ve bir şart koşuyor, bu faaliyet ancak tek elden Türkiye Büyük Millet Meclisi içinden olacaktır şartını koşuyor. Bakıyoruz, aynı dönemde ikinci bir yurtdışı kuruluş, Sovyetler Birliği'nde, Azerbaycan'da Halk Şuraları Fırkası ismi altında, örgütleniyor; onu da harp suçlusu Enver Paşa örgütleniyor. O da, o dönemde kendisine bolşevik yafatasını takmak gayretkesliğinde bulunuyor. Türkiye'ye dönebilmek için. Aynı dönemde, hükümetin Almanya'ya yolladığı, ihtisas için yolladığı işçiler ve öğrenciler, eğitimciler, Almanya'da o sırada vuku bulan Spartakist hareketinin, Roza Lüksenburg ve Karl Liebknecht'in uğraşısını görüyorlar ve Spartakist bir grup teşkil edip, Berlin'de 1919'da Kurtuluş isminde bir dergi çıkartıp Türkiye'ye geliyorlar ve Türkiye'de İstanbul'daki solla birleşiyorlar. Bir tarafta Rusya'da M.Suphi'nin İştirakiyun Teşkilatı, Enver Paşa'nın Şuralar Fırkası, öteki tarafta Berlin'de Spartakistlerin egemenliğinde Kurtuluş dergisi, onun Türkiye'ye gelmesi (ki Ethem Nejat da o gruptandır; Almanya'ya görevli olarak yollanmış kıymetli bir eğitimcimizdir). İstanbul'a geldiklerinde, Doktor Şefik Hüsnü ve Fransa'dan tahsil edip gelen gençlerle birleşip işgal döneminde Türkiye Sosyalist İşçi-Çiftçi Fırkası'nı kuruyor ve grevler yaparak, mücadeleleriyle Kurtuluş Savaşımıza katılıyorlar.

Ama, o sırada Türkiye'de bilinçli bir işçi sınıfı olduğunu pek söyleyemeyiz. Anadolu'da da aynı şeyi görüyoruz, örneğin Samsun'da, vilayetin hukuk işleri müdürü Selahattin Bey, devlete ait bir matbaada, Bolşeviklik diye bir kitap neşrediyor. Örneğin o kitabı alan bir subay, Şahin Bey, Antep'te arkadaşlarla bu broşürü yolluyor ve üstüne bir yazı yazıyor: Türkiye'de Kurtuluş bu yoldadır. Ve biliyorsunuz bu Şahin bey, şehit edilen ünlü Gaziantep kahramanıdır. Yine bakıyoruz, Nâzım Hikmet'le Vâlâ Nurettin Bolu'ya gidiyorlar, onların karşısına bir ağır ceza reisi çıkıyor: Ziya Bey. Ne gariptir, ağır ceza reisi de bolşevik. Ve V.Nurettin'in hatıratında var, Nâzım'la Vâlâ'yı Rusya'ya gitmeye Ziya Bey teşvik edecektir ve sonra, bir komünist militan olarak, bir kazaya kurban olacaktır.

Bu kadar yaygın bir durum görüyoruz. Yine aynı dönemde, dostum, ağabeyim Tornacı Emin Sekun, o da eli silahında, 16 yaşında Nevres Bey'in müfrezesine katılmış. Ondan sonra düzenli orduya dönüldüğü vakit yaşı küçük olduğu için sanat mektebine gidip, Ankara İmalat Harbiye fabrikasında savaştan kalan değişik çaptaki top mermilerini tornadan geçirip, her an patlama tehlikesini göze alarak, onları mevcut topların çaplarına göre ayarlamış bir kahraman. Ve İştirakiyun partisi yöneticilerinden. Arkadaşı Hüsamettin Özdoğru da öyle. Demek görüyoruz ki, bu pek tesadüf değil. Bir kişinin, iki kişinin bir memlekette yaptığı bir hareket değil. Türkiye'de böyle bir olay var, böyle bir olgu var. Ve bu olgu çok genel bir olgu ve sosyolojik bakımdan incelemeye değer. Çünkü Türkiye'de o dönemlerde yaygın bir işçi sınıfı hareketi yok. Bir liman, tramvay ve demiryolu işçilerinin düşmana karşı direnişleri var sadece. Onlar da sanayi işçisi değil. Halbuki o dönemi de ele almamız gerek. Elimizde 1915'den kalan bir istatistik var. Cumhuriyetin 50. yılında çıkan kitapta yayınlandı. Bu istatistiğe göre, Türkiye'deki sermayenin % 15'i Türk ve işçi sınıfının % 15'i Türk. Ya ötekileri, ötekileri Ermeni ve Rum çoğunlukla. Ve işin garibi işçilerin % 60'ı Rum. Bu, devletin yayınladığı resmi istatistik. Demekki bir güçlük daha var. Biliyorsunuz 1915'den 1920'ye gelindiğinde, bir buçuk milyon Ermeni yok olmuş; Anadolu'dan sürülmüş, bazıları yollarda vefat etmiştir. Aynı zamanda biliyorsunuz, Cumhuriyet kurulduktan sonra Anadolu'daki bir milyon iki yüz bin Rum da Lozan anlaşması gereği memleketlerine geri gitmiştir, yollanmıştır. Bunlara da bakarsak, adeta Türk işçi sınıfı diye bir sınıf olmadığı gibi Türk kapitalizmi de diye bir şey yok. Fabrikaların sahipleri daha çok azınlıklar, yahut yabancılar. Bazıları da Türk ortaklı. Türkiye'de sermaye yok ve ne yazık ki işçi sınıfı da yok denecek kadar az. Bir istatistik çıkmıştı, Türkiye'de istiklal savaşı sonunda 20 bin işçi var diye. Elbette bu işçi tanımlamasını genişliği ve darlığına göre değişebilir. Fakat sanayi işçisi gerçekten bundan fazla değil. İşçi sınıfı olmayınca, sanayi de olmayınca, şüphesiz sosyalizm Türkiye'de ciddi bir kelime olmuyor. Yani uygulaması yok. Hangi sınıfa dayanarak yapacaksınız. Ve doktor Şefik Hüsnü'nün de söylediği gibi, Ergani hariç, bütün işçiler liman şehirlerinde toplanıyor, o sıralarda. Biliyorsunuz Ankara 30 bin nüfuslu bir kasaba. Daha garibi, Ankara İmalatı Harbiye fabrikası (atölyesi) 120 işçiden müteşekkil. Bir de, Eskişehir İmalatı Harbiye atölyesi'ndeki işçilerin (meclis gizli zabıtlarından okuyoruz) aşağı yukarı tamamı Ermeni ve Rum... Ve Meclis'de itiraz ediyorlar, nasıl olur böyle şey diyorlar. Mustafa Kemal Paşa cevap veriyor: Başka işçi yok ki ne yapalım, sadece başlarına subaylar koyduk, kontrol ediyoruz.

İşte Türkiye bu durumda, bu çapta bir komünizmin fışkırması incelenecek bir konu gerçekten. Ancak bunun da nedeni var. O neden Sovyet Devrimi'dir. 1917'lerde Sovyet devrimi öyle bir hava yaratmıştır ki, biliyoruz, Alman işçi sınıfı da buna katılmış ve çok zor yenilmiştir. Rosa Lüksemburg'un Karl Liebknecht'in öldürülmesiyle,

bir çok cinayetle sosyal demokratlarla sağcıların birleşmesiyle bastırılabilmişti. Macaristan'da da sovyet devriminin olduğunu ve bunun, yabancı devletlerin ordularıyla ezildiğini biliyoruz. Daha garibi, Fransa'da Almanya'dan dönen Rus harp tutsakları vardır, bir alay kadar. Onlarla Sovyet devrimcilerinin ilişkisi yok, ama onlar da isyan ediyorlar, biz bolşevik olduk, Sovyetler Birliği'ne dönmek istiyoruz diyorlar. O derecede yaygın bir kaynayı var. Bir örnek daha verip bitireyim. Biliyorsunuz, Sovyetler'i yenmek için Japonlar, İngilizler, Amerikalılar da asker gönderdiler, Çek savaş esirleri de onlara katıldı. Karadeniz'e açılan Fransız donanması isyan etti. İşçilerin hükümetine karşı savaşımayız dediler, başlarında da, Andre Marty diye bir denizci vardı.

Demek ki, çok yaygın bir sosyal olayla karşı karşıyayız. Ancak o olay durdu, duruladı. Neden duruladı, Alman Devrimi, Macar devrimi neden yenildi? Sovyet orduları Troçki'nin yönetiminde Varşova'ya kadar geldiler ve Varşova'da onlar da yenildi. Yani, görüldü ki, 1917 Devrimi birdenbire dünyayı sarstı, ama dünyaya yayılamadı. Şimdi, bunu söylemişken, Türkiye'deki bir olayı da dile getirmek lazım: M. Kemal Paşa da bir komünist parti kurdu ve bu partiye, onun emriyle, hatta Yunus Nadi'ler, Celal Bayar'lar girdi.

İşte, Türkiye'deki sola karşı tutumun değişmesi bu olayla ilişkilidir. Yani, Sovyet ordusunun Varşova'da ezilmesi ve Alman devriminin kesin olarak yenilgisiyle. Bu iki olay yayılmanın olmayacağını göstermiş; o saralarda da M. Kemal Paşa İngilizler'in, Londra'ya bir heyet yollama teklifiyle karşılaşmış ve sonuçta, bu işi savaşıp bitirebilir miyiz diyerek, komünizmle bütün ilişkisini kesmiştir. Fakat onun kesmesi, onun Yunus Nadi Beye, Celal Bayar'a emir vermesi memleketteki kaynaşmayı söndürecek bir şey değildi, yeterli değildi. Yani görüyoruz, derhal Arif Oruç Bey bir komünist parti kuruyor; az sonra, çok daha ciddi olarak Salih Hocaoğlu, Bayar Salih arkadaşlarıyla bir parti kuruyor ve bir devamlılık sağlanmış oluyor, ama o fırsat da kaçmış bulunuyordu. Kaldı ki, benim kişisel kanıma göre, Türkiye'nin o dönemdeki sınıfsal yapısı göz önüne alınırsa, Türkiye'de doğru dürüst bir sosyalizm kurmak olanacağı da mevcut değildi.

Burda, 28 Ocak 1921'de, aralarında Türkiye'nin en seçkin kişilerinin bulunduğu ve 10-15 Eylül 1920'de seçilen TKP Merkez Komitesi'nin, yani, Mustafa Suphi'nin, Ethem Nejat'ın, İsmail Hakkı'nın ve arkadaşlarının öldürülmesi olayı akla geliyor. Fakat o olayda çok ilginç bir şey görüyoruz: O olaya rağmen, Sovyet yöneticileri, en başta Lenin Türkiye'ye karşı tutumlarını kesinlikle değiştirmiyorlar. Bu yaptıkları tamamen realist bir şeydir, oportünizm değildir. O vakit Sovyetler Birliği sarılmış, Batı memleketleriyle ilişkisi kesilmiş bir durumda. Ve memleket içinde milyonlarca insan açıktan ölmekteydi. Sözümona yardımlar da gitmiyordu. İşte o sırada tek nefes kapısı Türkiye idi ve zaten, Türkiye Cumhuriyeti'ni Lenin de arkadaşları da sosyalist ülke olarak değil, emperyalizme karşı mücadele eden, emperyalizm boyunduruğundan kurtulmak isteyen, geri bırakılmış bir ülke olarak görüyorlardı; Türkiye'nin ne olduğunu realist biçimde saptamışlardı ve ona göre hareket ediyorlardı.

M. Suphi'nin ve arkadaşlarının öldürülmesi bu tarihi şartlar içinde müessif bir olaydan başka bir şey değildi onlar için.

Mustafa Kemal de, gayet gerçekçi davranarak, Sovyet dostluğunu, ölünceye kadar baştaacı etmiştir. Çok çelişkili bir durumdadır. İçerde komünistlere karşı savaşmakta-

dır; dışarıda ise, Sovyetler'in aşağı yukarı tek müttfikidir.

Şimdi Türkiye'mize gelelim. Bakü kongresi ve ardından Suphi ve arkadaşlarının öldürülmesinden sonra, 1920'de Türk Halk İştirakiyun fırkası az sonra kapatılıyor, fakat 1922'de hükümete bir kongre müracaatında bulunuyor. Ankara'da kongre yapacağız diyor. Ve o vakit Başbakan olan Rauf Orbay kongreyi önce kabul ediyor, bir kaç gün sonra da, yok yabancılar geldi, diyerek reddediyor. O zaman, biliyorsunuz, yapılan sol partilerin kongrelerinde Enternasyonal'den delegeler gelirdi, mesela Bakü Kongresi'nde Stasova hazır bulunmuştur. Ankara Kongresi'nde de Fransız Sedoul ve onunla beraber Madelene Marks gözlemci olarak hazır bulunmuşlardır. İşte bunu bahane ederek, Rauf Orbay Kongre yapılamaz diyor ve işin garibi, yapılamaz dendiği halde, bu kongre yapılıyor. Yani izinsiz, ama yasal bir kongre gibi bir şey. Kimlerin yapacağı belli ve o kişiler toplanıyorlar, kongrelerini yapıyorlar, fakat bu gizli oluyor. Az sonra da Rauf Bey işe elkoyuyor ve 1922 yılında, komünist propagandayı yasaklayan bir kararname çıkarıyor. Fakat İstanbul'daki grup, Şefik Hüsnü grubu işgal kalkıncaya kadar, işgal altında faaliyete devam ediyor. Kurtuluştan sonra Aydınlik diye bir dergi çıkartıyor ve nihayet 1925 yılında, Şeyh Sait olayı üzerine çıkan Tahriri Sükun kanunu ile, bütün sol yayın ve örgütler kapatılıyor. Yalnız sollar da değil, bütün örgütler kapatılıyor; Generallerin, Karabekir'lerin, Ali Fuat'ların, Rauf'ların kurduğu parti de kapatılıyor. Türkiye'de çok partili rejim artık yürümez, devrimleri yapmak için tek partili bir rejim kuracağız, diyor.

Atatürk, çok partili bir demokrasinin yürüyemeyeceğini, yürürse başka kuvvetlerin gelebileceğini gördü. İşin ilginç yanı, 1921'de Doktor Şefik Hüsnü bir makalesinde bu konuyu açık bir şekilde ele almıştır: Türkiye'nin sosyal yapısına göre diyor, ancak üç politik akım, üç parti olabilir: Bir, dinci-gerici parti; iki, burjuva-radikal parti (Atatürk); üç, sosyalist parti. Ancak üç olanak vardır diyor.

Şimdi demek ki, 1925'den 1946'ya kadar Türkiye'de tek partili rejim var. Şüphesiz, o tek partili rejim bir çok olumlu iş de görülmüştür. Memleketi kalkındırmıştır. Yabancı kapitali Türkiye'den kovmuştur, şahsiyetli bir politika takip etmiştir. Fakat tek partili bir rejim olarak, gitgide halkın sempatisini kaybederek hükümünü sürdürmüştür.

İşte böyle bir dönemde, İnönü birden bire, futbol tabiri kullanacağım, kontrpiyeye düşüyor. Yani, penaltı bu taraftan atılıyor, İnönü öbür tarafa koşuyor. O sırada da bütün Avrupa memleketlerinde antifaşist demokrat cepheler kurulmakta. Ve iktidarı bu cepheler almakta. Türkiye'de de TKP 1942 Plenumunda İleri Demokratik Cepheyi kabul ediyor ve memlekette bir antifaşist cephe kurmak politikasını güdüyor. O sırada da, tarihin bir cilvesi, İnönü, "toprak kanunu" çıkartarak, ileri bir hareket yapmak istiyor. Toprak kanununu çıkartmaya kalkışır kalkışmaz, büyük toprak sahipleri; Adnan Menderes'ler, Emin Sazak'lar, partiyeye karşı baş kaldırmıyorlar. Ve bunlar da ortaklaşa olarak Celal Bayar, Koraltan bir tahrir veriyorlar ve bu tahrirden sonra da Parti'den ayrılıyorlar. Bayar milletvekilliğinden de istifa ediyor. Burada da işin bir mizah tarafı var: Celal Bayar'ın ayrılış nedeni, Sovyet dostluğuna son verilmesil. Şimdi, bunlar bu haldeyken Tan gazetesi çıkartan Zekeriya'lar Görüşler diye bir dergi çıkarmak girişiminde bulunuyorlar. Bir cephe dergisi. Bu dergide kimler yok: Esat Adil var, Bora, var, Nail Vahdeti var, Adnan Cemgil var, ... tüm sol var. Öteki taraftan Celal Bayar, Adnan Menderes, Köprülü, Tevfik Rüşü Aras hepsi var. Bu cephe dergisinin ilk sayısı çıkınca kıyametler koptu. "Görüşler" kelimesinin

G harfinin orak çekiç biçiminde olduğu iddia edildi. Ve Görüşler çıktıktan birkaç gün sonra, sözümona üniversite öğrencileri ellerindeki "teknik" araçlarla yürüyor ve Tan gazetesini yerle bir ediliyorlar. O sırada da, İsmet Paşa Ankara'da Celal Bayar'ı evine çağırmış, öğrenciler buraya geldi, şunu yaptı diye emniyetten telefonla raporlar alarak, Celal Bey'e dinletiyor; "Bak bunlar senin arkadaşların, neler oluyor" diye gözdağı veriyor. Zaten olayı bir iki gün evvelden işiten Ahmet Emin Vatan gazetesinde sola karşı tutum alıyor. Böylece İleri Demokratik Cephe, saldırgan bir gösteri ile bölünmüş bulunuyor. Ve ondan sonra, artık Celal Bayar ve arkadaşları hepimizin malumu Demokrat Parti kurma girişiminde buluşuyorlar.

Bu durumda, Şefik Hüsnü sosyalist bir parti kurmak gerektiğini düşünüyor. Fakat bunun polisçe tanınmayan, tevkifata uğramamış kişilerce kurulmasını öngöreyerek, kıymetli bir adliyecimizi, ağır ceza reisliği yapmış, İmrah Hapishanesi Müdürlüğü yapmış Tan gazetesinde Adiloğlu diye devamlı yazı yazan sayın Esat Adil Müstecaphoğlu'nu görevlendiriyor. Fakat maalesef bu plan yürümüyor, TKP'den eskiden kovulmuş bulunan, ayrılmış bulunan, özellikle "işçi muhalefeti"ne dayanan bir grup, Sarı Mustafa ve diğerleri Esat Adil'in etrafını alıyorlar. Bu eski partiyi bırak, sen lidersin, irtibatını kes, böyle işlere girişme diyorlar ve bunun akıl hocası olup partiyi kendi ellerine geçirmek teşebbüsünde bulunuyorlar. Ve başarılı oluyorlar. Bu tehlike karşısında Şefik Hüsnü istemeye istemeye kendi kadrosuyla, yani illegal kadroyla, bir ay ara ile 20 Haziran 1946'da kendi partisini, Türkiye Sosyalist Emekçi Köylü Partisi'ni kuruyor. Doktor Şefik Hüsnü'nün partisi 6 ay zarfında 13 ilde teşkilat kuruyor, 600'den fazla işyeri sendikası örgütüyor, 10 binden fazla işçi örgütüyor. İstanbul'da ve birçok şehirde Sendika Birlikleri kuruluyor. Örneğin Ankara'da il sekreteri Zeki Baştımara'nın kontrolünde, İzmir'de Bilecam arkadaşımızın kontrolünde, İzmit'te İdris arkadaşımızın kontrolünde ve daha birçok yerde sendika birlikleri kuruluyor. 16 Aralık 1946 günü bütün sol parti, sendika, gazete, dergi vs. hatta bir spor kulübü kapatılıyor, çok kişi tevkif ediliyor. Türkiye'nin en karanlık dönemi başlıyor, buradakilerin çoğu bilmez, Demokrat Parti dönemidir. O dönemde de bazı kişiler her şeye rağmen parti kuralım demişlerdir. Mesela, beraat kararından sonra, Esat Adil Bey Sosyalist Partisini 50 yılında kurmuş, 52 yılında yine kapatılmıştır.

O arada yine Dr. Hikmet Kıvılcımlı Vatan partisini kuruyor ve hatta seçimlere girmeye kalkışıyor. Bütün bunlar marjinal hareketler.

Şüphesiz o dönemin sonunda Tan olayı sırasında CHP İstanbul sorumlusu olan Tiritioğlu da bir parti kurmaya teşebbüs ediyor, sosyalist partisini. Orhan Arsal Bey Demokratik Sosyalist Parti diye bir parti kurmaya kalkışıyor. Fakat 27 Mayıs'a kadar sol legale geçemiyor. 27 Mayıs'da da ilk dönemde solcular yine tevkif ediliyor. Fakat 14'lerin yani Alpaşlan Türkeş ve arkadaşlarının tasfiyesinden sonra, 61 Anayasasının çıkışından sonra 12 sendikacı, Türkiye İşçi Partisi'ni kuruyorlar. Ama aralarında sosyalizmin ne olduğunu bilen iki-üç kişiden fazla değildir, bir tanesi sevgili arkadaşım İbrahim Güzelce. Parti kurucuları tam bir sene sonra solcu aydınlar, Aybar ve arkadaşlarını, yani eski geleneksel solun, partiye girmesini engelleyen mahkumiyeti olmayan kesimini yönetime çağırıyorlar. Ve işte İşçi Partisi'nin kurulmasıyla, Türk tarihinde ilk defa yeni bir olay görüldü. Türkiye İşçi Partisi de ilk defa için bütün solu bağrında birleştirmiş oldu. Reşat Fuat Baraner'den, o zaman için araları açık olan Zeki Baştımara'ya kadar bütün sol Türkiye İşçi Partisi'ni destekledi. Dr. H. Kıvılcımlı TIP'ni destekledi. Yurtiçinde olanlar, yurtdışında olanlar arasında, 1966'ya

kadar, İşçi Partisi'ni desteklemeyen bir grup bilmiyorum. 1965 seçimlerinde ise olağanüstü bir başarı sağladık ve 15 milletvekili çıkardık. Bu parlamentarizm değildir. Meclise girmek, Lenin için de durağan dönemlerde önemli bir şeydi. Mecliste mücadele vermek çok önemli bir şeydir. Bu mücadelenin niteliğini tartışmayacağım, İşçi Partisi'nin gücünü de tartışmayacağım, fakat, canla başla mücadele ettik. Ne yazık ki 1966'dan sonra ihraçlar, bölünmeler başladı, çalkantılı bir süreç yaşandı.

4. Kongre'den sonra, 12 Mart döneminde parti kürtcü'lükten kapatıldı. Bugün ise, iktidar ve muhalefetin mecliste ve seçim meydanlarında yaptığı konuşmalar ibret verici... Şimdi 12 Mart faşizmi hakkında da bir iki kelime söylemek gerekiyor. 12 Mart'a kadar 27 kişi öldürülmüştü. Bu 27 kişinin iki tanesi sağcıydı. Bir tanesi, bombanın kendi elinde patlaması sonucu; bir tanesi de edebiyat fakültesine saldırırken ölmüştü. Ötekilerin hepsi İşçi Partili, sendikacı ve solcu arkadaşlarımız. Oysa, 12 Mart döneminde hapse atılanların hemen hepsi solcu. Ancak, 12 Mart 12 Eylül'den değişik bir durumdu. Orada da muhtırayı ordunun üst kademesi verdiği halde, ordu birlik değildi. Yani 1. Ordu Komutanı Faik Tütün bir çok sanıktan genelkurmay başkanı ve komutanlar aleyhine ifade almaya çalışıyordu.

Ordunun üst kademesinin ikiye ayrılmış bulunması seçime gidilmesine ve seçimden sonra da af kanununun çıkmasına, Anayasa Mahkemesinin bu affı genelleştirmesiyle, bütün solun ilk defa bir parti kuracak duruma girmesine yardım etti. Bu süreç içerisinde, daha af kanunu gerçekleşmeden, bazı değerli arkadaşlarımız, Türkiye-Sosyalist İşçi Partisi'ni kurdular. Biz hapisten çıktıktan sonra da Behice Boran ve arkadaşları TİP'i, M.A.Aybar Sosyalist Parti'yi (ki sonradan Sosyalist Devrim Partisi'ne dönüştü), Doğu Perinçek TİKP'ni ve Mihri Belli de Türkiye Emekçi Partisi'ni kurdu. Sonunda bazı mihrakların meydana getirdiği sağ anarşi ve ona karşı olan direnişler neticesinde binlerce kişinin ölümünden sonra Amerika'nın tezgahladığı plan yerine getirildi, halka gına getirildi bu anarşik olaylardan ve o anda 12 Eylül darbesi vuruldu ve bildiğimiz anayasa kabul edildi.

Şimdi özetleyelim, görüyoruz bütün bu süreçte 1918'den bugüne kadar solun tek özlemi, tek gayreti legalitedir. Açık seçik mücadele etmektir. Sağın da, tek gayreti, solu parti olarak örgütlemektir. Ve şimdi biz 1920'deki birleşme kongresindeki olayı tekrar Türkiye de görmek amacındayız, azmindeyiz ve böylece ilk aşama olarak, Türkiye'de demokrasi için savaşmayı, bizimle beraber savaşmak isteyen bütün parti ve gruplarla savaşıma katılmayı ve böylece işçi sınıfının haklarını, halkın haklarını tekrar elde etmeyi amaçlıyoruz ve bu uğurda mücadele edeceğiz.

Bugün vaziyet çok daha vahim. Bugün artık 15 il değil, çok daha fazla ilde örgüt kurmak lazım. Hesabı yapıldı; seçime girebilmek için, 4 bin temel militan; militan da değil, yönetici gerekiyor. Ve düşünün ki, 12 Eylül dönemi binlerce arkadaşımızı mahkum ederek, onların parti üyesi olabileme sıfatını almıştır ve de düşünün ki, bu binlerce kıymetli arkadaşımız yurtdışındadır ve ülkedeki parti mücadelesinin, demokratik mücadelemizin dışındadır. Bundan dolayı mücadelemiz zordur; eskiden gelen kırılganlıklar fikir ayrılıkları vardır, hepsini birer birer sabırla tasfiye etmeliyiz. Ve fakat ilk aşamayı, birleşik bir partiyi ve ikinci bir aşama olan demokrasi mücadelemizi mutlaka kazanmalıyız. Aynı zamanda da, işçi sınıfımızın mücadelesini kararlılıkla sürdürmeliyiz. Türkiye'nin buna ihtiyacı vardır. Türkiye bugün parçalanmaya, mahvolmaya doğru gidiyor, Türkiye'yi kurtarmak bizim borcumuzdur, bunun ceremesi ne olursa olsun.